

درس 9: آغاز فلسفه در جهان اسلام

زمینه های رشد فلسفه

۱ - نتیجه نهضت ترجمه بر شکل گیری حیات فلسفی مسلمانان چه بود؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

درس 11: دوران متأخر

صاحب حکمت متعالیه

۲ - کتاب المشاعر از کیست و در چه موضوعی می باشد؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

درس 10: دوره میانی

شیخ الرئیس فلسفه

۳ - کتاب الاشارات از کیست و در چه موضوعی می باشد؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

درس 9: آغاز فلسفه در جهان اسلام

حکمای مشا

۴ - چه چیز به پیامبران این امکان را می دهد تا جامعه را به درستی و در جهت نیل به سعادت حقیقی رهبری کند؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۵ - ریاست جامعه در مدینه فاضله در دیدگاه فارابی باید چه ویژگی هایی داشته باشد؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۶ - شباهت مدینه فاضله و بدن سالم در دیدگاه فارابی چیست؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۷ - مدینه فاضله در تعریف فارابی چگونه است؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۸- دیدگاه فارابی دربارهٔ رابطهٔ انسان و جامعه چیست؟

سخت- منتهای ۱۳۹۹

۹- چرا فارابی را معلم ثانی می‌نامند؟

متوسط- منتهای ۱۳۹۹

۱۰- محتوای کتاب «الجمع بین رأی حکیمین» چه بود؟

متوسط- منتهای ۱۳۹۹

۱۱- چرا فلسفهٔ اسلامی صورت استدلالی قوی به خود گرفت؟

متوسط- منتهای ۱۳۹۹

زمینه‌های رشد فلسفه

۱۲- زمینه‌های شکل‌گیری حیات فلسفی مسلمانان چه بود؟

متوسط- منتهای ۱۳۹۹

۱۳- متکلم کیست؟

متوسط- منتهای ۱۳۹۹

۱۴- برخی از زمینه‌سازی‌های حیات عقلی که در قرآن کریم و رفتار رسول اکرم (ص) آمده است را بنویسید.

متوسط- منتهای ۱۳۹۹

حکمای مشا

۱۵- با توجه به نظر فارابی دربارهٔ مدینهٔ فاضله، «هدف»، «وضعیت مردم»، «رئیس» و «نسبت اعضا» در دو مدینهٔ فاضله و جاهله را با هم مقایسه کنید.

سخت- منتهای ۱۳۹۹

موضوعات	مدینهٔ فاضله	مدینهٔ جاهله
هدف		
مردم		
رئیس		
نسبت اعضا با هم		

درس 11: دوران متأخر

حکمت متعالیه و اصول اولیه آن

- ۱۶ - به چه علت ممکن است یافته‌های عقل و وحی در نظر ما انسان‌ها متعارض باشد؟
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹
- ۱۷ - جایگاه عقل در دین چیست؟
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹
- ۱۸ - ایمانی که از پشتوانه عقل تهی است، چه سرانجامی خواهد داشت؟
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹
- ۱۹ - از نظر فیلسوفان مسلمان ایمان ارزشمند چگونه است؟
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹
- ۲۰ - نظر فیلسوفان مسلمان درباره کاربرد عقل و تجربه در کسب دانش چیست؟
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹

درس 8: عقل در فلسفه (2)

عقل نزد فیلسوفان مسلمان

- ۲۱ - دیدگاه فارابی درباره رابطه عقل فعال و عقل آدمی چیست؟
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹
- ۲۲ - عقلی که عامل فیض‌رسانی به عقل انسان‌هاست، نام دارد.
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹
- ۲۳ - جایگاه عقل انسانی در عالم عقول چیست؟
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹
- ۲۴ - رابطه عقل با مخلوقات پایین‌تر از خودشان چگونه است؟
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹
- ۲۵ - علم عقول چگونه است؟
سخت - منتهای - ۱۳۹۹
- ۲۶ - عالم عقول چیست؟
سخت - منتهای - ۱۳۹۹
- ۲۷ - اولین مخلوق خدا در نظر فیلسوفان مسلمان است.
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹
- ۲۸ - دو مصداق عقل که فیلسوفان مسلمان از آن سخن گفته‌اند و پیرامون آن کتاب نوشته‌اند، کدام است؟
متوسط - منتهای - ۱۳۹۹

مقدمه

- ۲۹- در دیدگاه فیلسوفان مسلمان درستی یا نادرستی یک دانش را چه چیزی مشخص می‌کند؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۳۰- دانش فلسفه چگونه به دست می‌آید؟
سخت- منتهای ۱۳۹۹
- ۳۱- فیلسوفان مسلمان می‌گویند که مسائل فلسفه مربوط به و است.
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۳۲- پاسخ فیلسوفان مسلمان به مخالفان فلسفه چه بود؟
سخت- منتهای ۱۳۹۹
- ۳۳- علت مخالفت با فلسفه در میان گروهی از مسلمانان چه بود؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۳۴- آن دسته از مخالفان عقل که اعتبار عقل و کارآمدی آن را محدود کردند، چه دیدگاهی داشتند؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۳۵- مخالفت برخی جریانات فکری با عقل به چه شکلی در عالم اسلام ظهور کرد؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۳۶- جایگاه عقل در فرهنگ عمومی مسلمانان چگونه است؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹

درس 10: دوره میانی

حکیم اشراقی

- ۳۷- مشرق و مغرب در حکمت اشراق به چه معناست؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۳۸- تفاوت موجودات در نظر سهروردی از چیست؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۳۹- مبدأ جهان و خالق هستی در نظر سهروردی است.
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۴۰- حکیم متأله در نظر سهروردی کیست؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۴۱- جویندگان معرفت در نظر سهروردی چند دسته هستند؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۴۲- رابطه استدلال عقلی و شهود قلبی در فلسفه اشراق چگونه است؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹
- ۴۳- سهروردی، حکمت اشراق را چگونه پایه‌گذاری کرد؟
متوسط- منتهای ۱۳۹۹

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۴۴ - شیخ اشراق از چه طریق می‌خواست تا حکمت استدلالی ابن سینا را به کمال برساند؟

شیخ‌الرئیس فلسفه

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۴۵ - آیه «انما یخشی الله من عباده العلماء» مرتبط با کدام بخش از طبیعت‌شناسی ابن سینا است؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۴۶ - پادشاه راستین که ابن سینا در طبیعت‌شناسی خود از آن نام می‌برد چه ویژگی‌هایی دارد؟

سخت - منتهای ۱۳۹۹

۴۷ - طبق طبیعت‌شناسی ابن سینا آیا با نگاه کردن به بخش کوچکی از طبیعت می‌توان درباره کل آن داوری کرد؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۴۸ - به چه علت ابن سینا ما را به تأمل در رابطه وجودی این عالم با مبدأ کل جهان هستی دعوت می‌کند؟

سخت - منتهای ۱۳۹۹

۴۹ - علت نام‌گذاری این عالم به «عالم طبیعت» از نظر ابن سینا چیست؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۵۰ - روش ابن سینا در تحلیل مسائل فلسفی چه بود؟

درس 11: دوران متأخر

حکمت متعالیه و اصول اولیه آن

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۵۱ - تشکیکی بودن وجود به چه معناست؟

سخت - منتهای ۱۳۹۹

۵۲ - «وحدت حقیقت وجود» در حکمت متعالیه ملاصدرا به چه معناست؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۵۳ - رابطه وجود و ماهیت با موجودات چیست؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۵۴ - جایگاه «اصالت وجود» در فلسفه ملاصدرا چیست؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۵۵ - ملاک فلسفی بودن یک متن یا سخن در دیدگاه ملاصدرا چیست؟

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۵۶ - مکتب فلسفی ملاصدرا چگونه شکل گرفت؟

صاحب حکمت متعالیه

متوسط - منتهای ۱۳۹۹

۵۷ - تقسیم‌بندی کتاب اسفار اربعه چگونه است؟

درس 7: عقل در فلسفه (1)

عقل نزد فیلسوفان دوره جدید اروپا

۵۹ - دیدگاه اگوست کنت درباره دستگاه فلسفی فیلسوفان درباره جهان چه بود؟

۶۰ - کارکرد عقل پیش و پس از بیان کانت چه بود؟

۶۱ - تفاوت دیدگاه کانت با فیلسوفان پیش از خود (مانند ارسطو و ابن سینا) درباره مفاهیمی مانند وجود و ضرورت چیست؟

۶۲ - در داوری بین تجربه گرایان و عقل گرایان، کانت چه چیزی از تجربه گرایان را پذیرفت؟

۶۳ - تفاوت دیدگاه دکارت با فیلسوفان مسلمان درباره عقل چیست؟

۶۴ - دیدگاه دکارت درباره عقل چه بود؟

۶۵ - دیدگاه فرانسیس بیکن (از فیلسوفان دوره بعد از قرون وسطی) چه بود؟

۶۶ - فیلسوفان و حکمای مسیحی در دوره حاکمیت کلیسا در قرون وسطی متاثر از کدام فیلسوفان مسلمان بودند؟

۶۷ - ثمره تقابل دین و عقل دین در دوره دوم حاکمیت کلیسا در قرون وسطی چه شد؟

۶۸ - جایگاه عقل در قرون وسطی چه بود؟

۶۹ - جایگاه عقل در دوره رنسانس چه بود؟

عقل در یونان باستان

۷۰ - رابطه عقل و انسان در دیدگاه ارسطو چه بود؟

۷۱ - تقسیم علم نزد ارسطو چگونه است؟

۷۲ - تقسیم بندی ارسطو از عقل چگونه بود؟

۷۳ - افلاطون عقل را یا می نامید.

سخت- منتا- ۱۳۹۹

۷۴- عقل نزد هراکلیتوس چه بود؟

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

۷۵- لوگوس نزد هراکلیتوس به چه معنا است؟

سخت- منتا- ۱۳۹۹

۷۶- خرد و عقل انسانی در اندیشه ایرانیان باستان مظهر چیست؟

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

۷۷- دیدگاه ایرانیان باستان دربارهٔ مزدا چه بود؟

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

۷۸- در اندیشه حکیمان ایران باستان با وجود آفریدگار متحد و یگانه است.

سخت- منتا- ۱۳۹۹

۷۹- دو وجه توجه به عقل در ایران باستان چگونه بوده است؟

مقصود فیلسوفان از عقل

سخت- منتا- ۱۳۹۹

۸۰- پس از شکل گرفتن مفاهیم کلی، انسان چه توانایی‌ای پیدا می‌کند؟

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

۸۱- توانایی بشر در ساختن مفاهیم کلی از کجا ناشی می‌شود؟

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

۸۲- ارتباط قوهٔ استدلال و عقل مجرد چیست؟

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

۸۳- روح انسان با تهذیب نفس به چه مرحله‌ای می‌تواند برسد؟

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

۸۴- عالم عقل چیست؟

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

۸۵- عقل چیست؟

درس 6: خدا در فلسفه (2)

فلاسفهٔ مسلمان و معناداری حیات

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

۸۶- درستی یا نادرستی عبارات زیر را مشخص کنید.

آسان- منتا- ۱۳۹۹

الف) شکل دوم مخالفت با عقل به صورت مخالفت با منطق ظهور کرد.

آسان- منتا- ۱۳۹۹

ب) استدلال عقلی برای سطوح مختلف جامعه یکسان است.

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

پ) فلاسفهٔ مسلمان، تنها عقل را ابزار معرفت می‌دانند.

آسان- منتا- ۱۳۹۹

ت) نهضت ترجمه در قرن دوم هجری مخصوص فلسفه بود.

آسان- منتا- ۱۳۹۹

ت فلسفه اسلامی در آغاز سرشستی کاملاً استدلالی داشت و بر آرای افلاطون متکی بود.

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

ج ابن سینا در منطق و فلسفه شاگرد ابوعبدالله ناتلی بود و به سرعت بر او پیشی گرفت و قسمت‌های دشوار کتاب را برای او روشن می‌کرد.

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

چ کتاب نجات آخرین دیدگاه‌های ابن سینا در حکمت را شامل می‌شود.

آسان- منتا- ۱۳۹۹

ح حکمت مشاء متأثر از فلسفه نور و اشراق ایران باستان است.

آسان- منتا- ۱۳۹۹

خ در نظر سهروردی سیر و سلوک روحانی و قلبی بدون تربیت عقلانی گمراه‌کننده است.

آسان- منتا- ۱۳۹۹

د در مشرق عالم، نور و ظلمت به هم آمیخته‌اند.

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

ذ بهره‌مندی ملاصدرا از عرفان و شهود موجب شد تا وجه فلسفی در حکمت متعالیه تهی باشد.

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

ر شیخ بهایی می‌خواست تا فلسفه مشایی را تفسیری اشراقی کند.

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

ز در دیدگاه ملاصدرا اصالت با وجود است و ماهیت تنها آن چیزی است که واقعیت خارجی را شکل می‌دهد.

متوسط- منتا- ۱۳۹۹

ژ حرکت جوهری از مباحث سهروردی در حکمت اشراق است که ملاصدرا نیز در حکمت متعالیه از آن بهره برده است.

پاسخنامه تشریحی

- ۱ - مسلمانان به زودی معارف پیشینیان را فرا گرفتند و در تمامی رشته‌ها سرآمد شدند. از جمله در فلسفه یادگارهای فیلسوفان بزرگ یونان را آموختند و با نقد و بررسی آرای آن حکیمان، نظام فلسفی را سامان بخشیدند که هم برخوردار از آرای افلاطون و به خصوص ارسطو بود و هم در بردارنده اندیشه‌های جدیدی بود که سابقه نداشت.
- ۲ - کتاب المشاعر از ملاصدرا بوده و موضوع آن وجود و مباحث پیرامونی آن است.
- ۳ - کتاب الاشارات والتنبیهاث اثر ابن سینا و شامل آخرین دیدگاه‌های او در حکمت است.
- ۴ - اتصال دائمی با ملک وحی
- ۵ - ریاست جامعه باید بر عهده کسی باشد که روحی بزرگ و سرشتی عالی دارد و به عالی‌ترین درجات تعقل رسیده است تا بتواند احکام و شرایع را دریافت کند. یعنی رهبر جامعه باید پیامبر باشد.
- ۶ - مدینه فاضله را به بدنی سالم تشبیه می‌کند که هر عضو آن متناسب با ویژگی خود وظیفه‌ای دارد و آن وظیفه را به نحو احسن انجام می‌دهد. همان‌گونه که در اعضای بدن برخی از اعضای جامعه بر برخی دیگر مقدم هستند، برخی از اعضای جامعه نیز بر برخی دیگر مقدم هستند. همان‌طور که در بدن قلب بر همه اعضای بدن ریاست دارد، در مدینه فاضله هم کسی باید بر دیگران برتری داشته باشد و بر آنان رهبری کند.
- ۷ - مدینه فاضله بهترین مدینه‌ها است که مردم آن به اموری مشغول و به فضایی آراسته‌اند که مدینه را به سوی سعادت می‌برند.
- ۸ - انسان را مدنی‌الطبع می‌داند و معتقد است که انسان به حسب فطرت و طبع خود به جامعه گرایش دارد و می‌خواهد با هم‌نوعانش زندگی کند. مسیر سعادت و کمال انسان نیز از زندگی اجتماعی می‌گذرد و هدف اصلی جامعه و مدینه سعادت دنیا و آخرت است.
- ۹ - فارابی با تعالیم اسلام آشنایی عمیق داشت و توانست آموخته‌های خود از افلاطون و ارسطو و سایر فیلسوفان را در یک نظام فلسفی جدید ارائه کند و فلسفه مشایی را در جهان اسلام بنا نهد. از این رو بعد از ارسطو (که معلم اول نامیده می‌شد) به‌عنوان معلم ثانی لقب گرفت.
- ۱۰ - فارابی نقاط مشترکی که در اندیشه‌ها و آراء افلاطون و ارسطو یافته بود را در این کتاب جمع کرد.
- ۱۱ - فلسفه اسلامی بر آرای ارسطو متکی بود و ارسطو نیز در مباحث فلسفی بیش از هر چیز به قیاس برهانی تکیه می‌کرد. بنابراین فلسفه اسلامی نیز صورت استدلالی قوی به خود گرفت.
- ۱۲ - (۱) شکل‌گیری حیات عقلی در قرون اولیه - (۲) نهضت ترجمه متون در قرن دوم هجری
- ۱۳ - متکلمان آن دسته از دانشمندان هستند که موضوعات اعتقادی دین را با استدلال و منطق مورد بحث قرار می‌دهند.
- ۱۴ -
- (۱) ارزش قائل شدن برای اصل تفکر و خردورزی؛
- (۲) تکریم علم به‌عنوان ثمره تفکر و خردورزی؛
- (۳) تکریم پیوسته عالمان و دانشمندان؛
- (۴) طرح مباحث علمی و عقلی و فلسفی و به کار گرفتن شیوه‌های مختلف استدلال؛
- (۵) مذمت پیوسته نادانی و جهل، به طوری که در جامعه یک ویژگی منفی تلقی شود؛
- (۶) دعوت به یادگیری علوم دیگر ملت‌ها و تمدن‌ها و استفاده از آنها.

- ۱۵

موضوعات	مدینه فاضله	مدینه جاهله
هدف	کمال و سعادت در دنیا و آخرت	فراوانی لذت‌ها و سلامت جسم
مردم	مانند اعضای یک بدن که هر کدام متناسب با ظرفیت‌های خود در جای مناسب قرار گرفته‌اند.	مناصب و جایگاه‌ها به صورت هماهنگ تقسیم نشده است.
رئیس	ریاست جامع در اختیار کسی است که ویژگی خاصی دارد، نه صرفاً با انتخاب مردم یا با زور. او عالی‌ترین درجات عقل و فضیلت را داراست.	ریاست به کسی می‌رسد که مردم را برای رسیدن به لذت‌ها و امور جسمانی همراهی کند.
نسبت اعضا با هم	اعضای جامعه براساس تقدم عقلی و توانایی‌هایشان نسبت برقرار می‌کنند.	اعضاء همه مانند هم هستند و همه سوی لذت‌ها می‌شتابند.

۱۶ - ما انسان‌ها چون توانمندی محدودی داریم، ممکن است از استدلال‌های عقلی درست استفاده نکنیم و به نتیجه‌های نادرست و اشتباه برسیم و احساس کنیم که میان دستاوردهای عقل و وحی تعارض وجود دارد. اما در این موارد باید تلاش علمی خود را افزایش دهیم و از دانش دیگران بهره ببریم. زیرا عقل وحی و شهود هر سه ما را به حقیقت می‌رسانند.

۱۷ - (۱) عقل به‌عنوان منبع معرفت دینی - (۲) عقل به‌عنوان ابزار کسب معرفت دینی

۱۸ - ارزش چندانی ندارد و چه بسا انسان را به سوی کارهای غلط و بی‌سرانجام ببرد.

۱۹ - ایمانی ارزشمند است که پشتوانه عقلی داشته باشد.

۲۰ - فیلسوفان مسلمان را نمی‌توان به دو گروه عقل‌گرا و تجربه‌گرا تقسیم کرد. عموم آنان عقیده دارند که همه کارکردهای عقل و انواع استدلال‌ها (از جمله استدلال تجربی، تمثیل و برهان عقلی محض) هر کدام در جایگاه خود روشی درست برای کسب دانش به حساب می‌آیند.

- ۲۱ - مقام و منزلت عقل فعال نسبت به انسان مانند آفتاب است نسبت به چشم. همان طور که آفتاب نوربخشی می کند تا چشم انسان ببیند و بینی بالفعل شود، عقل فعال نیز نخست چیزی در قوه عقلی آدمی اضافه می کند؛ به طوری که فعالیت عقلی برای انسان ممکن می شود و در نتیجه عقل شروع به فعالیت می کند و به ادراک حقایق نائل می شود.
- ۲۲ - عقل فعال
- ۲۳ - عقلی که در انسان است و به او توانمندی اندیشیدن می دهد، پرتویی از همان عالم عقول است که اگر تربیت شود و رشد کند، علاوه بر استدلال کردن می تواند حقایق را آن گونه که عقول درک می کند، بیابد و مشاهده کند.
- ۲۴ - عقول به مخلوقات پایین تر از خودشان علم حضوری دارند و هر دم در کار فیض رساندن به آنها هستند.
- ۲۵ - علم عقول از نوع حضوری است. هم نسبت به خود علم حضوری دارند، هم خالقشان را با علم حضوری درک می کنند و هم به مخلوقات پایین تر از خود علم دارند و آنها را حضوری درک می کنند.
- ۲۶ - اولین مخلوق خدا عقل است که موجودی کاملاً غیرمادی و روحانی است و عقول دیگر نیز به ترتیب از آن به وجود آمده اند. این موجودات مجرد که فوق عالم طبیعت هستند و فیض خداوند از طریق آنها به عالم طبیعت می رسد، عالم عقول را تشکیل می دهند.
- ۲۷ - عقل
- ۲۸ - عقل به عنوان موجودی برتر و متعالی در هستی و عقل به عنوان قوه استدلال و شناخت.
- ۲۹ - استدلال
- ۳۰ - اگر ما بپذیریم که عقل می تواند درباره هستی «بماهو هستی» و حقیقت پدیده ها ببیند و دانشی را به ارمغان بیاورد، این دانش فلسفه است.
- ۳۱ - هستی و حقیقت اشیاء
- ۳۲ - اول اینکه آرای فیلسوفان مانند سقراط و افلاطون و ارسطو با آموزه های اسلامی سازگاری دارد. دوم اینکه باید توجه کنیم که فلسفه، دانش و شاخه ای از معرفت است که هر فردی از هر ملت و نژادی می تواند به آن وارد شود و درباره مسائل آن ببیند و تولید دانش کند. در درستی و نادرستی یک دانش نیز فقط استدلال است که داور می کند، نه یونانی یا ایرانی یا چینی بودن آن.
- ۳۳ - همواره افرادی گفته اند که دانش فلسفه از یونان وارد جهان اسلام شده و دربردارنده عقاید کسانی مثل سقراط و افلاطون و ارسطو است و با عقاید اسلامی سازگار نیست.
- ۳۴ - می گویند تا نشان دهند که برخی روش های عقلی در مسائل دینی کاربرد ندارد و کسانی که از این روش ها استفاده می کنند، مرتکب خطا می شوند.
- ۳۵ - (۱) تنگ کردن محدوده اعتبار و کارآمد عقل در عین پذیرش آن. (۲) مخالفت با فلسفه و منطق تحت عنوان دستاوردی یونانی و غیراسلامی
- ۳۶ - عقل در فرهنگ عمومی مسلمانان جایگاه ممتاز و ویژه ای داشته و همواره از عقل به تجلیل یاد شده است.
- ۳۷ - در حکمت اشراق مشرق و مغرب معنای زمینی خود را ندارند. مشرق نور محض یا محل فرشتگان مقرب است که به دلیل تجرد از ماده، برای موجودات خاکی قابل مشاهده نیستند. مغرب کامل نیز جهان تاریکی با عالم ماده است که بهره ای از نور ندارد. مغرب وسطی نیز میان مشرق و مغرب عالم قرار دارد و در آن نور و ظلمت به هم آمیخته اند.
- ۳۸ - هر واقعیتی از نور است و تفاوت موجودات در شدت و ضعف نورانیت آنهاست.
- ۳۹ - نور محض
- ۴۰ - از نظر سهروردی گروه چهارم از جویندگان معرفت که هم در صور برهانی به کمال رسیده اند و هم به اشراق و عرفان دست یافته اند، حکیمان متأله هستند که بهترین دسته در میان جویندگان معرفت به حساب می آیند.
- ۴۱ - چهار گروه هستند.
- (۱) آنان که عطش و شوق معرفت یافته و جویای آن هستند.
- (۲) آنان که در فلسفه استدلالی به کمال رسیده اند، ولی بهره ای از ذوق عرفانی ندارند.
- (۳) آنان که تنها تصفیه نفس می کنند و به شهود دست یافته اند، اما از استدلال بهره ای ندارند.
- (۴) آنان که هم در صور برهانی به کمال رسیده اند و هم به اشراق و عرفان دست یافته اند.
- ۴۲ - فیلسوف اشراقی می گوید تا آنچه را که در مقام بحث و استدلال به دست آورده، با شهود قلبی و تجربه درونی دریابد و آنچه را که از طریق شهود کسب کرده، با استدلال و برهان به دیگران تعمیم دهد.
- ۴۳ - او با احیای فلسفه نور و اشراق ایران باستان و تلفیق آن با عرفان اسلامی، حکمت اشراق را پایه گذاری کرد.
- ۴۴ - او می گوید تا با چاشنی کشف و شهود حکمت استدلالی ابن سینا را به کمال برساند.
- ۴۵ - ابن سینا معتقد است که تأمل در رابطه طبیعت با ماوراء طبیعت و خدا در کنار تحقیق در روابط میان پدیده ها، دانشمند و محقق را از ظاهر پدیده ها عبور می دهد و به باطن آنها می رساند و آنها را به خشوع و خشیت در برابر حق وامی دارد و مصداق آیه فوق می شوند.
- ۴۶ - از نظر ابن سینا، پادشاه راستین توانگر و بی نیاز مطلق است، هیچ کس در هیچ چیز از او بی نیاز نیست، ذات هر چیزی از اوست (مستقیماً یا باواسطه از او پدید آمده است)، به هیچ چیزی محتاج نیست و همه چیزهای دیگر بنده و مملوک او هستند.
- ۴۷ - خیر؛ همه اجزای طبیعت اگر مانعی بر سر راه آن نباشد، به سوی خیر و کمال خود حرکت می کند و حتی آنچه در ظاهر شر یا بدی به نظر می رسد نیز در نظم کلی جهان تأثیر مثبت دارند. مثلاً پاییز و زرد شدن برگ درختان شاید به تنهایی حادثه ای ناگوار تلقی شود، اما در نگاه کلی، پاییز نیز بخشی از اعتدال طبیعت است و به سوی کمال و خیر طبیعت در حرکت است.
- ۴۸ - برای کشف ویژگی ها و روابط میان پدیده ها
- ۴۹ - از این جهت است که اجزای این عالم هر کدام طبع و ذات خاصی دارند و خود این عالم نیز به عنوان یک «کل» طبع و ذاتی دارد که منشأ و مبدأ حرکات و تحولات آن است.
- ۵۰ - عقلی و استدلالی
- ۵۱ - وجود حقیقتی واحد است که مراتب و درجات و شدت و ضعف دارد. مانند نور که حقیقتی یگانه است و از همان جهت که نور است، قوی است یا ضعیف است و هیچ کدام از حقیقت نور خارج نیستند. وجود نیز همین گونه است.

- ۵۲ - وجود امری واحد و وجه مشترک همه اشیا است؛ پس این واقعیت خارجی امری واحد است. این حقیقت واحد همان اصل هستی اشیاست و موجودات مختلف در هستی با هم وحدت دارند.
- ۵۳ - وجود یک وجه مشترک اشیا عالم است و ماهیت وجه اختصاصی و متمایز و مورد اختلاف آنها
- ۵۴ - این اصل بنیادی‌ترین اصل فلسفی ملاصدرا است. به طور مختصر وقتی ما چیزی را مشاهده می‌کنیم و متوجه بودن آن می‌شویم، می‌گوییم «این هست» و با این جمله از وجود و هستی آن خبر می‌دهیم. همچنین اگر متوجه چستی آن بشویم، می‌گوییم که مثلاً این سیب است و از ماهیت آن سخن می‌گوییم. پس از هر چیز خارجی دو مفهوم وجود و ماهیت به ذهن ما می‌آید. مفهوم وجود بین همه اشیا مشترک است و ماهیت جزء اختصاصی آنها است. ملاصدرا طی مباحثی ثابت می‌کند که واقعیت خارجی، مصداق مفهوم «وجود» است و ماهیت تعیین خاص وجود در عالم خارج است. پس آنچه واقعیت خارجی را تشکیل می‌دهد و در خارج اصالت دارد، وجود است، نه انتزاع‌هایی که از آن شده است.
- ۵۵ - اولاً هر مبحثی که طرح می‌کند، به موضوع فلسفه (یعنی موجود بما هو موجود) مربوط باشد و به آن برگردد. ثانیاً متکی بر عقل و استدلال عقلی باشد، نه شهود قلبی و بیان نقلی
- ۵۶ - فلسفه ملاصدرا که آن را حکمت متعالیه نام نهاد، نتیجه تکاملی دو مشرب گذشته (فلسفه مشاء و فلسفه اشراق) و نیز انس دائمی او با وحی الهی و قرآن کریم بود.
- ۵۷ - این کتاب با الهام از سفر چهارمرحله‌ای عارفان تقسیم‌بندی و تنظیم شده است.
- ۵۸ - اسفار اربعه
- ۵۹ - فیلسوفان دستگاهی فلسفی از جهان ارائه می‌دهند، ولی حقیقتاً این دستگاه ناظر بر واقعیت نیست؛ بلکه برساخته ذهن آنان و حاصل تأملات ذهنی است.
- ۶۰ - پیش از کانت عقل به عنوان ابزار شناخت واقعیت خارجی بود، ولی بعد از کانت به امری برای شناسایی مفاهیم ذهنی تبدیل شد.
- ۶۱ - فیلسوفان گذشته مانند ابن‌سینا و ارسطو عقیده داشتند که عقل این مفاهیم فلسفی را از واقعیت گرفته و انتزاع کرده است، اما کانت معتقد بود که این مفاهیم ساختار ذهن انسان هستند و عقل و ذهن اشیا خارجی را در این ساختار درک می‌کند.
- ۶۲ - اینکه عقل نمی‌تواند وجود اموری مانند خدا و نفس مجرد را اثبات کند.
- ۶۳ - فیلسوفان مسلمان عقل را یک حقیقت برتر و متعالی در جهان و انسان می‌دانستند، ولی دکارت آن را تنها یک دستگاه منطقی استدلال می‌دانست.
- ۶۴ - او به همه توانایی‌های عقل مانند داشتن بدیهیات عقلی، استدلال‌های عقلی محض و نیز تجربه توجه داشت. او معتقد بود که عقل می‌تواند وجود خدا و نفس مجرد و اختیار او را با استدلال اثبات کند همچنین عقل را یک حقیقت برتر و متعالی ندانسته و عقل را تنها یک دستگاه منطقی استدلال می‌دانست.
- ۶۵ - از فیلسوفان خواست که از بت‌هایی که فلاسفه قدیم برای ما ساخته‌اند، دست برداشته و فقط به آنچه از طریق تجربه به دست می‌آید تکیه کنند.
- ۶۶ - ابن‌سینا و ابن‌رشد
- ۶۷ - در دوره دوم حاکمیت کلیسا (به‌خصوص در قرون های یازدهم تا سیزدهم) فیلسوفان و حکمای مسیحی تحت تأثیر مطالعه کتاب‌های ابن‌سینا و ابن‌رشد و سایر فیلسوفان مسلمان، به عقل و تبیین عقلانی مسائل دینی روی آوردند. اما از آنجا که این توجه با مبانی اولیه کلیسای کاتولیک سازگاری نداشت، منجر به حاکمیت عقل در مقابل دین شد
- ۶۸ - به‌خصوص در دوره اول حاکمیت کلیسا در اروپا (یعنی قرون سوم تا نهم میلادی) بزرگان کلیسا دخالت کردن عقل را عامل تضعیف ایمان می‌دانستند. برخی از آنها عقل را عامل شیطانی دانسته و ایمان قوی را از آن کسی برمی‌شمردند که در برابر استدلال‌ها و شبهه‌های عقلانی بر ایمان خود استوار بماند.
- ۶۹ - در ابتدای رنسانس که تحولات اجتماعی و فکری معمولاً در تقابل با حاکمیت کلیسا رقم می‌خورد، عقل جایگاه ممتازی پیدا کرد و یگانه مرجع درستی و نادرستی افکار و عقاید تلقی می‌شد.
- ۷۰ - ارسطو عقل را ذاتی انسان می‌دانست.
- ۷۱ - با توجه به تقسیم عقل به نظری و عملی، ارسطو علم را نیز به دو قسم علم نظری و علم عملی تقسیم کرد. او انواع استدلال‌ها را در بخش منطق آثار خود تدوین کرد، استدلال تجربی را از استدلال محض جدا کرد و کاربرد هر کدام را روشن ساخت.
- ۷۲ - عقل را بر اساس کاری که انجام می‌دهد، به دو قسمت عقل نظری و عملی تقسیم می‌کرد.
- ۷۳ - عقل جهانی - عقل کلی
- ۷۴ - همان حقیقتی است که جهان و اشیا ظهور او هستند؛ هم کلمات و هم سخن. اشیا عالم در نظر او همان کلمات عقل و بیان حکمت او هستند.
- ۷۵ - هم به معنای عقل به کار می‌رفت و هم به معنای نطق.
- ۷۶ - خرد و عقل آفریده آفریننده و وجودی عقلانی است که خرد و عقل انسان مظهر و پرتو اوست.
- ۷۷ - مزدا همان خدا است و با خرد و اندیشه خود جهانیان و وجدان‌ها و خرد‌ها را آفریده است.
- ۷۸ - خرد
- ۷۹ - هم از عقل به عنوان یک وجود نورانی و مجرد آگاه بودند و هم به عقل به عنوان قوه تعقل و خردورزی و برهان اهمیت می‌دادند.
- ۸۰ - انسان توانایی صورت‌بندی استدلال را پیدا کرده و قیاس‌های مختلف را آن گونه که در منطق گفته شده است می‌سازد.
- ۸۱ - این توانایی پرتویی از همان عقل است که در وجود هر انسانی قرار دارد.
- ۸۲ - قوه استدلال مرتبه نازل‌تری از عقل مجرد است.
- ۸۳ - روح با تهذیب نفس می‌تواند به مرتبه‌ای برسد که کاملاً از ماده و جسم مجرد باشد و در عین حال که از قوه استدلال برخوردار است، همچون عقول بسیاری از حقایق را شهود می‌کند.
- ۸۴ - بسیاری از فلاسفه معتقدند که علاوه بر عالم طبیعت، عوالم دیگری هم وجود دارد که با حواس ظاهری نمی‌توان آنها را درک کرد. یکی از این عوالم عالم عقل است.
- ۸۵ - عقل توانمندی‌ای است که به کمک آن استدلال می‌کنیم و از این طریق به دانش‌ها و حقایقی دست می‌یابیم.
- ۸۶ -
- نادرست؛ به صورت مخالفت با فلسفه ظهور کرد.
- نادرست؛ استدلال عقلی برای سطوح مختلف جامعه متفاوت است.
- نادرست؛ فلاسفه مسلمان عقل را در کنار قلب و حس یکی از ابزارهای معرفت می‌دانند.
- نادرست؛ نهضت ترجمه منحصر به فلسفه نبود، بلکه علوم دیگر (از قبیل منطق، فلسفه، نجوم، ریاضیات، طب و ...) را نیز شامل می‌شد.

ث نادرست؛ بر آرای ارسطو متکی بود.

ج نادرست؛ در منطق و ریاضی شاگرد ابوعبدالله ناتلی بود.

چ نادرست؛ اشارات و تنبیهاات آخرین دیدگاه‌های ابن‌سینا در حکمت را شامل می‌شود.

ح نادرست؛ حکمت اشراق متأثر از فلسفه نور و اشراق ایران باستان است.

خ درست

د نادرست؛ در مغرب وسطی نور و ظلمت به هم آمیخته‌اند.

ذ نادرست؛ بهره‌مندی ملاصدرا از عرفان و شهود موجب نشد تا حکمت متعالیه از فلسفه تهی باشد.

ر نادرست؛ میرداماد می‌خواست تا فلسفه مشایی را تفسیری اشراقی کند.

ز نادرست؛ آن چیزی که واقعیت خارجی را شکل می‌دهد، وجود است.

ژ نادرست؛ حرکت جوهری از ابداعات ملاصدرا و مختص حکمت متعالیه است.